17th International Scientific Conference 2025
Sessions of the Reformed Theological Faculty

https://doi.org/10.36007/5376.2026.104

HOGYAN (NE) TARTSUNK ÁHÍTATOT KAMASZOKNAK? HOW (NOT) TO LEAD A DEVOTIONS FOR TEENAGERS?

Tamásné LAKI[190]

ABSTRACT

This study investigates how adolescents in Hungary engage with devotional practices. Traditional devotions consisted of songs, prayers, Bible readings, and preaching.
Between 2016 and 2025, more than twenty survey-based studies were conducted, complemented by regular interactive evaluation sessions with both adolescent participants and university-age leaders. Practices such as small-group prayers, Taizé-style songs, guided prayer walks, and personal testimonies enhanced engagement.
The findings suggest that effective devotions integrate personal and communal dimensions, and are characterized by the active involvement of participants. When teenagers engage in such interactive settings, devotions can become formative experiences rather than routine exercises.

KEYWORDS

devotion, teenagers, spiritual disciplines, silence, camp pedagogy, faith formation, action research

BEVEZETŐ

„Reggeli áhítat: rendszeres, szokásos program az egyházi iskolákban. A lelkész beszél, a gyerekek vele szemben ülnek a tornatermi padokban, a szélen a pedagógusok biztosítják a kellő fegyelmet.” – Czeglédi Péter Pál (2025) kissé ironikusan így írja le a református kamaszoknak tartott igei alkalmat. Sokunknak ismerős a kép. Így van? Így kell lennie? Van jobb ötletünk?

Ma református egyházunkban az „áhítat” kifejezésnek három különböző jelentése van. Egyrészt értünk alatta egy leírt igemagyarázatot, amit olvashatunk például áhítatos könyvekben, a nyomtatott vagy internetes formában megjelenő napi igemagyarázatokban vagy akár a Bibliaolvasó kalauzban. A szó másik jelentése szerint az áhítat nem más, mint egy „miniistentisztelet”. Jellemzően előfordulnak csendeshétvégéken, egyházi iskolákban, táborokban, bármilyen gyülekezeti alkalom elején és végén. A középiskolai hittankönyv erről ezt írja: „Az áhítatnak nincs a református egyház által központilag elfogadott liturgiája, de általában a következő pontok jelennek meg benne:” köszöntés, ének, fohász, bibliaolvasás, magyarázat, imádság, ének, áldás (Márkus, 2016, 56. old.). A szó harmadik jelentése „közösségünk rövid összekapaszkodása, fohászkodása”. (Márkus, 2016, 55. old.) Jelen tanulmányban az áhítat szót ebben a harmadik értelemben fogjuk használni, tehát egyfajta közös összekapaszkodás, fohászkodás, kapcsolatkeresés az élő Istennel.

[190] Tamásné LAKI, PTE, BTK, Neveléstudományi Intézet, rampa@rampa.eu

Értelmezésünk szerint az áhítat két elengedhetetlen része az igeolvasás és az imádság, és általában része az éneklés, a csönd, és az Úri imádság is. Bár a tanulmányban leírtak egy jelentős része bármilyen korosztálynak tartott alkalom során érvényes lehet, kutatásunk kizárólag a serdülő és az ifjú korosztályra vonatkozik, azokra a fiatalokra, akiket a gyülekezeti munkában általános szóhasználatban „ifis"-nek nevezünk. Jelen tanulmány azt vizsgálja, hogy a klasszikus formáktól eltérő áhítatoknak milyen hatása van a fiatalokra.

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

Az ifjúsági munka célja

A legtöbb szerző – kortól és felekezettől függetlenül – egybehangzóan mindenfajta katechetikai tevékenység alapvető céljaként a tanítvánnyá tevést jelöli meg Mt 28,19-re hivatkozva. (pl. Imre (1942); Adorján (1988); Fodorné (2015); Burns (2005), Fields (2005), Clair (2006); Szabó (2019)) Jellemzően az ifis korosztály a családjával él, így a velük és értük folyó munka mindig a családokat is megszólítja. A gyülekezethez kötődő családok esetében ez jelentheti azt, hogy számíthatunk a szülők támogatására, akik konfirmációs órára, ifjúsági bibliaórára küldik gyermekeiket. Ha pedig barátokon, osztálytársakon keresztül érünk el egy fiatalt, akkor feladatunk az is, hogy megtaláljuk a hangot a szülőkkel, akik számára esetleg idegen a gyülekezeti közeg, az istentiszteleti forma. Tarthatunk szülői értekezletet, kérhetünk a családtól segítséget, bevonhatjuk őket. (Görözdi, 2021, 26-27. old.)
Régi dilemma, hogy mennyire törekedjünk ismeretek átadására, és mennyire legyen elsődleges cél a közösségépítés. Az egyik véglet szerint még a konfirmációs órákon sem kell a dogmatikai kérdéseket tárgyalni, hanem az a cél, hogy „a konfirmandusok megismerjék Istent, a Kijelentését, jól érezzék magukat, megszeressék a közösséget, a lelkészt, kialakuljon egy pozitív hozzáállás az egyház felé." (Görözdi, 2021, 52. old.) Ha ezt elérjük, akkor úgyis „megnyertük" a fiatalt, majd szépen lassan elsajátítja a szükséges ismereteket. A másik véglet szerint pedig a legfontosabb cél az, hogy meglegyenek az alapvető ismeretek, amire lehet majd később építkezni. Az biztos, hogy abból tudunk csak kiindulni, amit a gyermekek már otthon vagy hittanórán megtanultak, meg kell keresni a kapcsolódási pontokat, azokra építve lehet előrehaladni. (Görözdi, 2021, 55. old.) Mindemellett folyamatosan törekedni kell arra, hogy a fiatalok az ismeretszerzés mellett hitre juthassanak, közösséget találjanak a gyülekezeten belül, első sorban annak ifjúsági csoportjaiban. Internetes világunkban, az Y, az Alfa, majd a Béta generáció megjelenésével egyre inkább központi kérdéssé válik a MIT mellett a HOGYAN. Az elmúlt száz évben egyre többen hívják fel arra a figyelmet, hogy akkor tudunk hatékonyan foglalkozni az ifjúsággal, ha ismerjük és végiggondoljuk a serdülőkort biológiai, pszichológiai, szociális és valláspedagógiai szempontból. Nem elég a teológiai tudás, azaz nem elég pontosan tudnunk az üzenetet, amit közvetíteni szeretnénk, hanem alkalmazkodnunk kell az adott korosztályhoz, szükség van pszichológiai és pedagógiai tudásra is. Továbbá figyelembe kell vennünk az itt és most sajátosságait, azaz a XXI. századi magyar fiatalok számára fogható módon tudjuk csak őket megszólítani. Lenkey István megfogalmazásában „El kell menni hozzájuk!" (Lenkey, 2016, 13-16. old.)

A serdülőkor jellemzői

A dolgozat keretein természetesen túlmutat a serdülőkor neveléstudományi és valláspedagógiai szempontú bemutatása, csupán néhány sajátosságra hívjuk fel a figyelmet, ami a témánk szempontjából különösen releváns. Ebben az életkorban jelenik meg az absztrakció, az addig elfogadott igazságok rendszerezésének és bizonyításának igénye, az ellentmondások felismerése,

és mindezek következtében a korábban elfogadott igazságok megkérdőjelezése. (Cole & Cole, 1998) Korherr (2000) a serdülőkornak négy legfontosabb pszichológiai jellemzőjét sorolja fel: Az első a családtól eltávolodás, a második a befelé fordulás, ami segíti az önmegtapasztalást, a saját belső világ felfedezését. A harmadik az életre szóló döntések problematikájával találkozás, a negyedik pedig a valódi értékítéletek megjelenése. A tizenévesek számára létfontosságú, hogy egy hasonló korúakból álló közösséghez tartozzanak, ahol elfogadják őket, ami biztonságot és identitást ad. (Kerekes, 2010)

Vallástlélektani kutatások

Vallástlélektani fejlődéselméletek először a XX. század végén jelentek meg (Németh, 1999) a fent említett kutatási eredményekre támaszkodva. A hit és a vallásosság változását a fejlődéslélektani megfigyeléseket felhasználva, újabb kutatásokat végezve vizsgálták. Az eredmények hozzájárultak a valláspedagógia újraértelmezéséhez, hiszen egyre inkább figyelembe kezdték venni az adott korosztály sajátosságait. Mindez nem volt teljesen gyökér nélkül, példaként említhetünk két kiemelkedő magyar református személyiséget: Karácsony Sándor pedagógiája a társas lélektani rendszerre épül, ő maga már 1922-ben kamaszokból álló KIE-csoportot vezetett, pedagógiai elméleteit az 1930-as évektől kezdve folyamatosan publikálta és oktatta. (Bognárné, 2010) Gyökössy Endre lelkész és pszichológus alaposan ismerte a XX. századi pszichológiai és pedagógiai eredményeket, ezeket a Biblia fényében átgondolva, saját lelkigondozói tapasztalatait felhasználva írta meg egyszerre szakmailag újat adó és laikusként is érthető könyveit a nevelésről. (Gyökössy, 1988; 1992)
Korábban is voltak tehát olyan pedagógusok, akik a gyermekek sajátosságaihoz alkalmazkodva, számukra fogható módon, az ő élethelyzetükre válaszolva hirdették Isten igéjét. Mindennek tudományos megalapozottsága, a vallásosság fejlődésének módszeres kutatása azonban csak a XX. század végén kezdődött.

Az istenkép változása serdülőkorban a fejlődéslélektani folyamatok tükrében

Láttuk, hogy a serdülők gondolkodásában megjelenik új elemként az absztrakció képessége. Ebben a korban az istenkép is elvontabbá és személyesebbé válik.
Robu Magda a nemzetközi szakirodalmat áttekintve megkülönbözteti a kognitív istenfogalmat az emocionálisabb istenképtől, amely kettő egymáshoz kapcsolódva, együttesen alkotja az adott személy istenreprezentációját. (Robu, 2013) A Robu Magda (2007) által ismertetett kutatások alapján az istenkép beépülése, megszemélyesítése és absztrakciója a serdülőkorban zajlik. Az egészséges keresztyén istenképnek három dimenzióját határozza meg: a személyességet, miszerint Isten saját hasonlatosságára, jónak teremtette az embert, az egyetemességet, azaz a Teremtő Istenben való hitet, és a teljesen más Isten képét, akit az ember soha nem fejthet meg, aki az érthetetlen misztérium. A torz istenképek – például a bíró-, a halál- a könyvelő vagy a teljesítményisten – lelkileg rombolóan hatnak, de lelkigondozói segítséggel gyógyíthatók. (Robu, 2013) Ebből adódóan az ifjúsági munkának az a feladata, hogy a fiatalok találkozzanak az irgalmas és szerető Istennel, a Jó Pásztorral, az élet Istenével nem csak elméletben, nem csak racionális úton Róla ismereteket szerezve, hanem teljes lényükkel, szívükkel és lelkükkel is. Ez Isten munkája, ami a Vele való találkozásban történhet meg. Nem produkálható, de tudnunk kell, hogy ez egy fontos cél.
Németh Dávid a legfrissebb nemzetközi kutatásokat elemezve és összegezve ír az ifjúság hitéről, a kapcsolódási és a töréspontokról. (Németh, 2017, 471-473. old.) Felhívja a figyelmet arra, hogy az érzelmi érintés mellett fontos az ifjúságteológia, fontos, hogy a fiataloknak legyen lehetősége

megvitatni a gondolataikat és elképzeléseiket, (Németh, 2017, 474. old.), hangsúlyozza a párbeszéd fontosságát. Teret kell biztosítanunk arra, hogy a serdülők megfogalmazhassák az ő nézeteiket, és ebből kiindulva, erre reflektálva lehet és kell nekik a hit tartalmait magyarázni. Mindezt úgy, hogy a tanítás ne legyen „kioktató, ítélkező vagy polemikus", ugyanakkor ne legyen megalkuvó. Gondolkodjunk együtt a fiatalokkal, „dialógusban keressük az igazságot"! (Németh, 2017, 475. old.)

A vallási kételkedés

Több egymástól független kutatás (Schweitzer, 1999) megállapította, hogy ebben az életkorban jellemző Isten létének megkérdőjelezése, az egyház kritizálása. A különböző szerzők véleménye azonban merőben különbözik abban a kérdésben, hogy ez a kétkedés első sorban érzelmi vagy értelmi folyamat. Ez a kérdés valláspedagógiai szempontból igen jelentős, hiszen a hittanoktatók és a lelkészek felelhetnek a kételyekre, segíthetnek a válasz megtalálásában, de nagyon különböző a feladatunk, ha racionális kérdésekre racionális választ kell adnunk, illetve, ha a fiatalok valójában érzelmi síkon várják a feleletet.

A legtöbb kutató arra jutott, hogy a kamaszkori vallási kételkedés intellektuálisan jelenik meg, de a megoldást a fiatalok érzelmi síkon várják. (Korherr, 2000) Ezt a kérdést egyébként már 1928-ban vizsgálták (Korherr, 2000), ahol arra az eredményre jutottak, hogy a fiúknál 12-14 évesen a legjellemzőbb az intellektuális vallási érdeklődés, majd ezt a szakaszt erős érzelmi megnyilvánulások követik, míg a lányoknál fordítva, először jelentkeznek az erős érzelmek, és csak 16 éves kor körül az intellektuális érdeklődés.

Hézser Gábor (2010) részletesen elemzi az általa serdülőkori ateizmusnak nevezett jelenséget. Szerinte az elutasítás alapja és lényege a korábban tapasztalt, rákényszerített vallásosságra válaszoló érzelmi reakció. A fiatalok racionális kritikákat fogalmaznak meg, hittételeket kérdőjeleznek meg. Mindeközben nem várnak a feltett kérdésekre racionális, hitértelmező választ, sőt ez kifejezetten káros, az „engem sosem értenek meg" érzését erősítik. Csak akkor van lehetőségük a személyes hitformát megtalálniuk, ha az őket körülvevő felnőtteknek sikerül az érzelmeikre reagálniuk. „Az érzelmekre értelmi választ lehet adni, de akkor a válaszadás egy másik síkon történik, és a fiatalnak nincs arra esélye, hogy ellenérzéseit rendezze". (Hézser, 2010, 33. old.)

Tamminen (2001) a kételyt Erikson fejlődéselméletével magyarázza. Szerinte a vallási krízis alapvető oka az identitáskeresés. Ilyenkor a tinédzser már nem fogadhatja el fenntartás nélkül a család vagy a más felnőttek által közvetített hitet, hanem meg kell találnia a saját, személyes hitét. Így a vallási kételkedés alapvetően egy pozitív, szükséges folyamatként értelmezhető: „Az érett vallásos meggyőződés rendszerint a kételkedés műhelyében születik." Kézdy Anikó (2010) részletesen foglalkozik a vallásos kételkedés érzelmi és intellektuális oldalával.

Áhítat, bizonyságtétel, istentisztelet, tanítás

Több lelkész jutott arra a megállapításra, hogy a serdülők a monológ igemagyarázatokat – még ha rövidek és a korosztályukhoz illeszkednek is – egyre kevesebb figyelemmel és egyre több unalommal és lázadással hallgatják. (Szikszai, 2016) Az őszinte bizonyságtételre ezzel szemben nagyon nyitottak. (Fodorné, 1996; Ablonczy 2016)

Fodorné Nagy Sarolta szerint a fiatalok katechetikai kommunikációs formája a diskurzus és a csoportmunka, "számukra gyerekes módszer a történettel tanítás, a tekintélyelvű monológ hittanóra; elutasítják az életidegen katechézist, hiszen azért jöttek, mert éppen az életkérdéseikre

szeretnének választ kapni; és nem utolsó sorban kiábrándítja őket a felnőttek képmutató kegyessége." (Fodorné, 1996, 51-52. old.) A korosztályt legjobban megérintő liturgikus forma a zenés meditatív áhítat, a Biblia olvasása, a közös imádság és az ének. (Szikszai, 2016; Ablonczy, 2016; Fodorné, 1996) Kesereghetünk a digitalizáció terjedésén, a Z, az Alfa, majd a Béta generáció sajátosságain, de ennél előremutatóbb, ha megkeressük azokat az utakat, azokat a kommunikációs csatornákat, amelyeken keresztül meg tudjuk őket szólítani. (Szénási, 2025) A digitális kultúraváltás óta a lelkész vagy a hitoktató nem áll pulpituson, hanem partneri kapcsolatban van a fiatalokkal, „velük és, együtt mozog, gondolkodik velük. Nem előad és prezentál, hanem vezet, kérdéseket tesz fel… nem számon kér, hanem értékeli a megtett utat." (Miklyáné – Szénási, 2019, 250. old.)[191]

A serdülőkorban jellemző tehát a vallási kételkedés, a személyes hit kialakulásának kezdete, és a szülők által adott vallási minták megkérdőjelezése. Mindezek miatt nagyon jó, ha tudjuk a kamaszokat abban segíteni, hogy kortársaikkal egy közösségben találhassanak olyan alkalmakat, amikor ők maguk az élő Istennel személyesen beszélhetnek. Ehhez segítségre van szükségük akkor is, ha édesanyjuk csecsemőkorukban imádságra kulcsolta a kezüket, (Imre, 1942) és ha sok-sok verses gyerekimát tudnak fejből. Hiszen a szintetikus-konvencionális hit szakaszában (Osmer & Fowler, 2007) meg fogja kérdőjelezni az „Én Istenem, jó Istenem…" vagy a „Jó Atyánk, Istenünk…" hűséges mondogatásának értelmét. Ugyanúgy megkérdőjelezi a „Köszönjük, hogy szeretsz minket!" és a „Gyógyítsd meg a Nagypapát!" típusú imádságok értelmét, majd mivel úgyis üres szólamok, elhagyja őket, ha mindezek nem nőnek bele a lassan felnőtté érő hitbe, nem alakulnak át a szintetikus-konvencionális majd az individualizáló-reflektív (Osmer & Fowler, 2007) hitbe.

KUTATÁSI MÓDSZEREK

Akciókutatás

2016-2025 között akciókutatást végeztünk a Pécs-belvárosi református gyülekezet ifjúsági közösségében. Az akciókutatási folyamatot Lewin klasszikus modellje szerint építettük fel, a tervezés, a cselekvés, a megfigyelés és a reflektálás ismétlődő szakaszaival. (Zank, 2020) Elsődleges célunk volt a gyülekezet ifjúsági munkájának jobbá tétele. A folyamat során számos területen próbáltunk beavatkozni, jelen tanulmányban az áhítatok újragondolására fókuszálunk. Az akciókutatás során hitoktatók, lelkészek és a fiatalok folyamatosan dolgoznak azon, hogy a közösség és az egyes emberek szempontjából is egyre inkább „hasznosak" lehessenek ezek az áhítatok. Ahogyan Zank Ildikó írja (2020, 57. old.), „a kutató maga is szerves része és alanya a kutatásnak, jellemző a személyes kutatói én explicit jelenléte. A kutató egyszerre távolságtartó külső megfigyelő, aki a folyamatokat elemzi, kritikailag értelmezi és azokba jobbítási szándékkal beavatkozik. E kettős szerep a kutatótól önreflexiót, rugalmasságot és kritikai szubjektivitást követel, valamint annak felvállalását, hogy kutatása nem értéksemleges"

A megfigyelés módszerei

Az áhítatok alapvetően a gyülekezeti ifjúsági óra keretében, csendeshétvégéken és nyári táborokban zajlottak. A tábort és a hétvégéket követően történtek az értékelések. Évente két-három alkalommal kérdőívet töltettünk ki a résztvevőkkel, ahol a kitöltési arány 75% és 85% között volt. A kérdőívben 5, illetve 10 fokozatú értékelő (Likert-típusú) skálát alkalmaztunk annak mérésére,

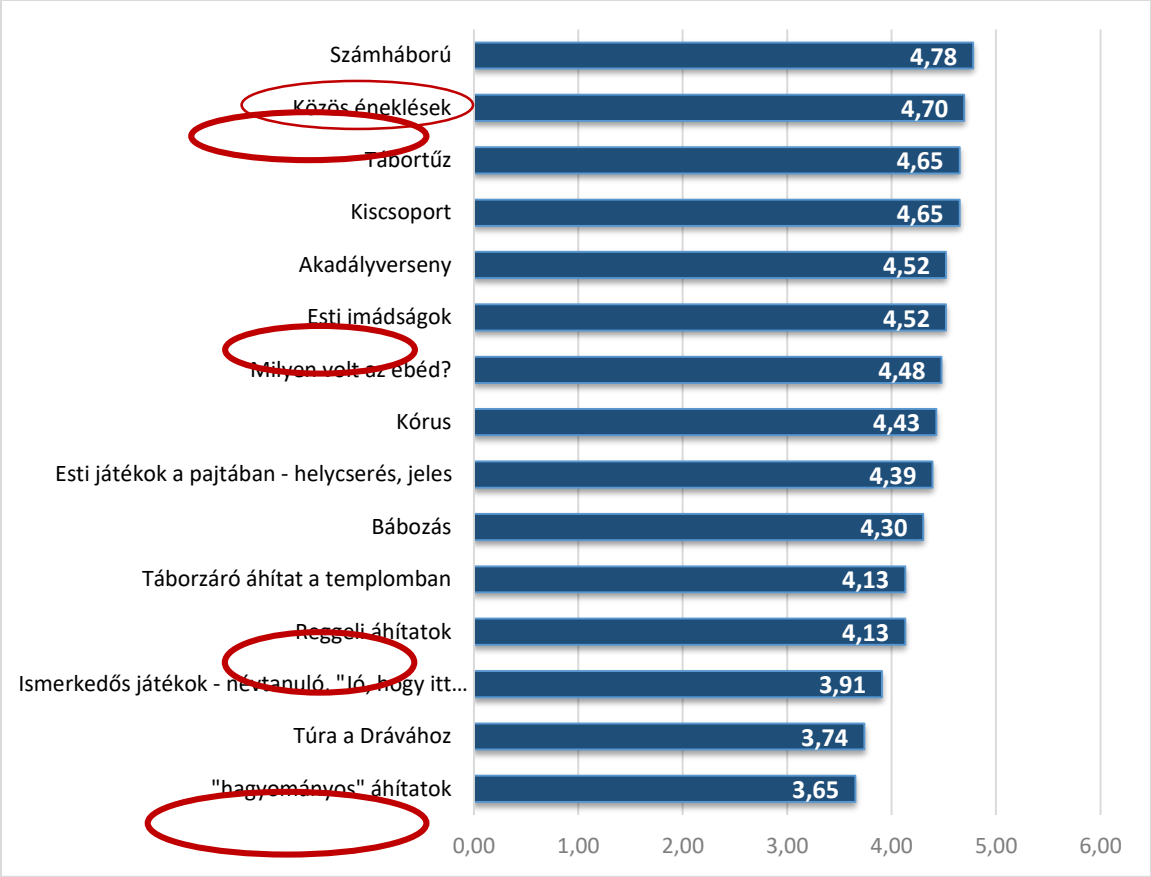
[191] A gyülekezetpedagógiai kézikönyv számos módszertani ötletet ad a digitális generációk megszólításához, pl. projektmódszer, gamifikáció, kooperatív módszerek, dialógus mint közösségi tanulás (Siba és mtsai szerk. 2019)

hogy a résztvevőket mennyire szólította meg az adott áhítat. Többszörös választásos kérdésekkel mértük, hogy melyik áhítatot érezték leginkább sajátjuknak, emellett nyitott, kifejtős kérdéseket is beépítettünk, amelyekben a válaszadók néhány mondatban szabadon megfogalmazhatták személyes élményeiket és tapasztalataikat. Ezek a kombinált kérdéstípusok lehetővé tették a kvantitatív és kvalitatív adatok párhuzamos gyűjtését és elemzését.
A kérdőíves adatgyűjtés mellett rendszeresen tartottunk vezetői reflexiós alkalmakat, amelyek az áhítatok újragondolása folyamatának értékelését és újratervezését szolgálták. Külön körben hasonló megbeszéléseket folytattunk korosztálytól függetlenül az aktív résztvevőkkel, tehát a kiskamaszok véleményét is rendszeresen kérdeztük, az ő javaslataikat is beépítettük az újabb és újabb áhítati liturgiákba. A különböző kisebb-nagyobb körben zajlott értékelő-reflektáló-újratervező köröket tekinthetjük fókuszcsoportos interjúnak. Az új módszert, új liturgiát, új elemet mindig a megfigyelés, reflexió, tervezés és cselekvés újabb és újabb körei követték. (Zank, 2020)

EREDMÉNYEK

Az áhítatok megítélése a résztvevők visszajelzései alapján

Az első néhány évben hagyományosnak nevezhető áhítatokat tartottunk. Az elején-végén énekeltünk, a lényegi rész a felolvasott ige és a hozzáfűzött magyarázat volt. Figyeltünk arra, hogy a magyarázat a fiatalok kérdéseire reflektáljon, hogy rövid és érthető legyen. Ennek ellenére a kamaszok igen rossz értékelést adtak, különösen a többi programmal összehasonlítva. Láttuk a hatalmas vágyat az őszinte, valóságos, Istennel párbeszédben álló imádságra, és ugyanakkor az áhítatainkkal szembeni ellenállást. (ld. 1. ábra) Az összes tábori program közül a „hagyományos" áhítatok kapták a legrosszabb értékelést. Ugyanakkor az ifjúsági énekek egészen az élen vannak, sőt az esti imádságok is az előkelő 6. helyre kerültek. Ennek az esti csöndes alkalomnak a liturgiája a következő volt: Az „Ó, halld meg Uram!" Taizéi éneket sokszor ismételve a templom közepén lévő nagy térben körben leültünk. Újraolvastuk az aznapi reggeli igét, majd vezetett csendben végiggondoltuk a napunkat: Miért vagyok hálás? Mit rontottam el? Mit szeretnék holnap másképpen? A csöndes elmélkedést követően egy mécsest körbeadva mindenki elmondott hangosan egy egymondatos imádságot. Ezek között volt bűnbánat, hálaadás a vízicsatáért vagy a saját sütésű pizzánkért. Olyan tarka volt, amilyenek mi voltunk. Zárásként egymás kezét fogva elmondtuk az Úr Jézustól tanult imádságot, majd elénekeltük néhányszor az „Irgalmas Istenünk jóságát" kezdetű Taizéi éneket. A táborvégi visszajelzéskor ez az esti imádság 4,52-es átlagot kapott, de ennél is többet mond el, hogy például egy akkor tizenhét éves lány évekkel később is imádságai kezdetén rendszeresen azokra az alkalmakra gondolt vissza, mert ott érezte magát Istenhez egészen közel.

***1**. ábra: A 2017-es tábor programjainak értékelése 1-5 Likert- skálán*
saját szerkesztés

Ez a 2017-es értékelés jelentős mérföldkő volt az áhítatok újrastrukturálása útján. Megértettük, hogy fontos a zene és az ének, a csönd, a legfontosabb pedig, hogy a fiatalok Istenhez tudjanak kapcsolódni egyesével is és közösségként is. A feladatunk abban áll, hogy minél inkább teret adjunk a személyes imádságnak, amikor a kamasz fiatalok megszólíthatják Istent, és hallgathatják az Ő szavát. Több próbálkozás után 2022-ben vezettük be a táborokban a választható esti áhítatot, ami azóta is gyakorlatunk. Esténként három csoportban, három különböző helyszínen egészen különböző alkalmakon lehet részt venni. Továbbra is megmaradt „kötelező" elemként az igeolvasás és az imádság, de egészen különböző formában fohászkodunk Istenhez. Van lehetőség hangos zenés dicsőítést, gyertyás csöndes áhítatot választani, de volt az évek során imaséta, levélírás Istennek, zsolozsma is. Igen nagy arányban jelezték vissza a fiatalok, hogy ezek az alkalmak megszólították őket.

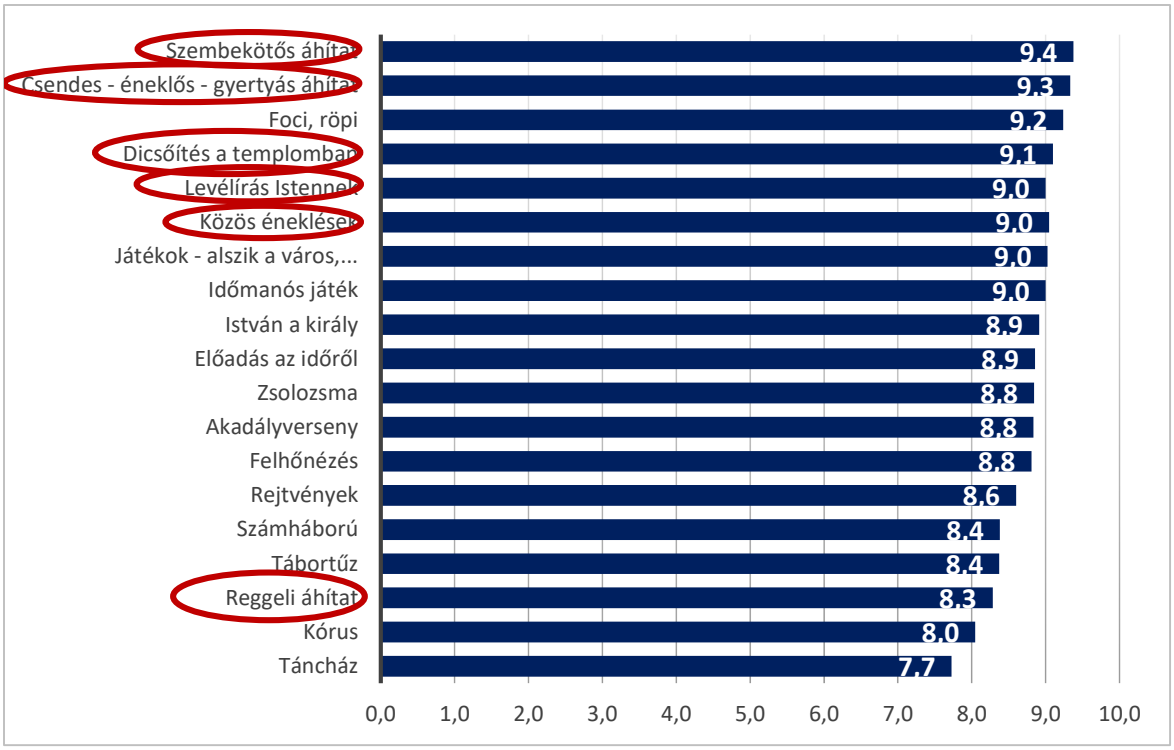
Néhány idézet a fiataloktól

„Szép lezárása volt a napnak. Egy kis lelassulás, és élveztük Isten jelenlétét."

„A gondolkodóson olyan gondolatokat, mondanivalókat tudtam Istennek imába foglalni, amikre nagyon nagy szükségem volt. Ott éreztem magamhoz igazán közel Istent."

„Élmény volt tücskök ciripelése közepette imádkozni, elmélyedni az Igében, valamint ülni a sötét, gyertyavilágos kápolnában a csendben, miután a zenének vége szakadt"

Ugyanakkor 2024-ig a reggeli áhítatok pontszáma továbbra is igen alacsony maradt, sőt inkább csökkent; unalmasnak, kényszernek élték meg a fiatalok.

2.. ábra: A 2022-es tábor programjainak értékelése 1-10-es skálán
saját szerkesztés

Sok közös ötletelést, tervezést és előkészítő munkát követően 2025-ben vezettük be az új liturgiájú reggeli áhítatot. Figyelembe vettük, hogy nyáron, tábori körülmények között hiába süt száz ágra a nap, igen nehéz korán felkelni, és nem várhatjuk el a fiataloktól, hogy rögtön reggel figyeljenek, gondolkodjanak. A megreformált liturgia szerint reggeli tornával kezdődött a nap, ami azt jelentette, hogy felsétáltunk, illetve felfutottunk a dombtetőn lévő kis templomba, ahova egy gyönyörű parkon keresztül vezet az út. Egy éneket követően egy ifivezető felolvasta az aznapi igét, mondott róla egy egészen rövid bizonyságtételt, majd feltett két kérdést. A kijáratnál mindenki kapott egy cetlit, amin elolvashatta a napi igét és a két kérdést. A templomtól lefelé vezető úton a saját tempónkban sétáltunk, gondolkodtunk, imádkoztunk. A táborba visszaérve a kapott cetlire felírtunk egy-egy imádságot, gondolatot, majd a sok kis teleírt cédulát névtelenül egy közös táblára tűztük fel.
Ezzel sikerült a reggeli áhítatot a középmezőnybe feltornásznunk. A visszaérkezett írásokból az derül ki, hogy az áhítaton a csöndes séta közben a fiatalok imádkoztak és gondolkoztak.
Néhány idézet a cédulákról

„iszonyú jó közösségben lenni”
„Nem vagyok boldog, hiányolom Istent.”
„Add éreznem, hogy egy-egy rossz élmény az Egyházzal kapcsolatban nem a Te szereteted csillapodását jelenti!”
„Nekem a Nagymamám mindig ezt az evangéliumot olvasta, és köszönöm neki akkor is, ha többé már nem láthatom, de majd a mennyben találkozom vele”
„Krisztus mindenkit szeret”

KÖVETKEZTETÉS

Az áhítatokról készült kérdőívek válaszaiból, valamint az értékelő megbeszélések, a reflexiós körök tanulságaiból összeállítottunk az áhítatoknak hét olyan jellemzőjét, ami tapasztalataink szerint jellemzi azokat az áhítatokat, amik megszólítják a serdülőket, ahol imádkozni tudnak, ahol kapcsolatba kerülhetnek Istennel. Röviden bemutatjuk ezt a hét jellemzőt, amit szem előtt tartunk az áhítatok tervezése és megvalósítása során.

Személyesség

A gyülekezetbe járó fiatalok szinte kivétel nélkül legalább nyolc éve járnak hittanórára. Nem csak a legismertebb bibliai történeteket ismerik, hanem tisztában vannak a legalapvetőbb hitigazságokkal, felekezetük dogmatikai és etikai tanításaival. Úgy látjuk, hogy az eszükkel megtanulták, amire szükségük van, legtöbbjüknek a családból és a gyülekezetből vannak közösségi tapasztalatai, hitbeli élményei. Amire óriási szükségük van, az a személyes kapcsolódás Istenhez, a meghalt és feltámadt Úr Jézussal találkozás, és a Szentlélek erejének megtapasztalása.

Közösségi élmény

Mással nem pótolható élmény átélni, hogy mi együtt Isten népe vagyunk, a gyülekezetünk „szívében és lelkében egy” lehet. (ApCsel 4,32) Tehát arra érdemes törekednünk, hogy egyszerre adjunk teret arra, hogy minden jelenlévő személyesen találkozhasson Jézussal, ugyanakkor közösségként, népként is együtt állhassunk meg Isten előtt.

Szinkronizáció

Csermely Péter (2005) kifejti, hogy sejtjeink, szöveteink, izmaink, egész emberi lényünk vágyik a szinkronizációra. Hasonlóan emberi tulajdonság, hogy szeretünk együtt lenni, ugyanazt tenni, mint a körülöttünk lévők. Szeretünk a stadionban, a koncertteremben és a színházban egyszerre, együtt, egy ritmusban kiabálni és tapsolni. Mérei Ferenc (1981) a ritmusosságot önmagáért való örömszerző tevékenységként definiálja. Ugyanígy szeretünk együtt imádkozni, együtt Zsoltárt olvasni. Számos ószövetségi helyen olvashatunk arról, hogy Isten népe együtt énekelt, táncolt az Úr előtt, de az őskeresztyén gyülekezet tagjai is együtt dicsőítették Istent. Jó példája ennek a közös éneklés. Tapasztalataink szerint a fiatalok alapvetően szeretnek énekelni.

Érzelmekre hatás, élményszerű tanítás

Ahogyan egy kedvelt ifjúsági ének szól: „Mindent tudok észből, de túl keveset szívből”. Korábban írtuk, a hittanórákon sok-sok mindent megtanulnak ezek a gyerekek. Arra van szükség, hogy mindez a tudás személyes tapasztalattá is váljon. Így énekelhetik az ének folytatását imádságként: „Megtanítasz szeretni, Merni élni, érezni.” Hajlamosak vagyunk elvetni az áhítatnak azon elemeit, amelyek kifejezetten az érzelmeket célozzák meg, például a fények, a színek használatát. Egy sötét szobában mécsesek fényénél kézen fogva mondani az Úri imádságot kétségtelenül ad valami pluszt. Ha naplementében az erdő szélén gondoljuk végig imádságos szívvel a napunkat, akkor nem kell magyaráznunk, hogy most valami véget ér, hanem mindannyian látjuk és érezzük, ahogyan nyúlnak az árnyékok, hűvösödik a levegő. Lehet hosszasan beszélni Isten nagyságáról és erejéről, de ehelyett megtehetjük, hogy felolvassuk a 8. Zsoltárt sötétben a csillagos ég alatt, és csak úgy csöndben maradunk, miközben egyesével személyesen megszólítjuk a világmindenséget

teremtő és fenntartó Istent. És mivel ezt egyszerre egy helyen tesszük, mindez közösségi élménnyé is válik.

Önálló döntés

Eleinte gyakran kérdezték a fiatalok, hogy kötelező-e az áhítaton részt venniük. Erre a kérdésre nagyon nehéz jól válaszolni, hiszen ha kötelezővé tesszük, akkor eleve rosszabb hangulatban, fenntartásokkal érkeznek. Ha viszont azt mondjuk, hogy nem kötelező, akkor nehezen lesz kezelhető az a helyzet, hogy amíg a többiek áhítaton vannak, addig ők játszanak, hangoskodnak. Gond az is, hogy vagy felügyelet nélkül vannak, vagy egy vezető is velük kell, hogy legyen.
Az évek során eljutottunk oda, hogy míg például a foci, az akadályverseny és a kézműves programok megtalálják az ellenzéküket, addig a választható esti áhítatokon természetessé vált a részvétel. Ehhez nagyban hozzájárul, hogy három áhítat közül lehet választani, így nem is merül fel, hogy a három közül az egyiken „kötelező" lenne megjelenni.

Résztvevői aktivitás

Pedagógiai kutatások is alátámasztják, hogy a tanulás folyamata során az olvasásnál hatékonyabb a hallás, annál a látás, de a legtöbbet abból jegyez meg az ember, amiben tevőlegesen részt vesz. (Fodorné, 1996) Fokozottan igaz ez akkor, ha nem tárgyi tudás átadása a cél, hanem a hit erősítése. Ha egy áhítaton nem egy „produkció" zajlik, aminek a fiatalok a közönsége, amit néznek és hallgatnak, hanem mindannyiunk aktív részvételére van szükség, akkor az a megélésük, hogy egy folyamatnak a részeseivé váltak. Ezt elérhetjük egy-egy körkérdéssel, közös olvasással vagy imádsággal, vagy azzal, ha bármilyen feladatot adunk, például az imaséta alkalmával.

Korosztálybeli vezetők

Hagyományosan az áhítatokat a lelkészek, esetleg hitoktatók vezetik. A református gondolkodástól azonban nem áll messze, hogy az egyetemes papság elvét követve bárki, aki Jézusban hisz, tarthat áhítatot. Óriási ereje van, amikor például egy húszéves egyetemista fiú, aki szívesen focizik, viccelődik, és ebédnél dupla adag húst kér, az esti áhítaton Isten kegyelmét kéri, és erre biztatja a többieket is. Biztosan nem rendelkezik alapos teológiai ismeretekkel, de az identitásukat kereső kiskamasz fiúk számára példaként szolgálhat hiteles keresztyén emberként.

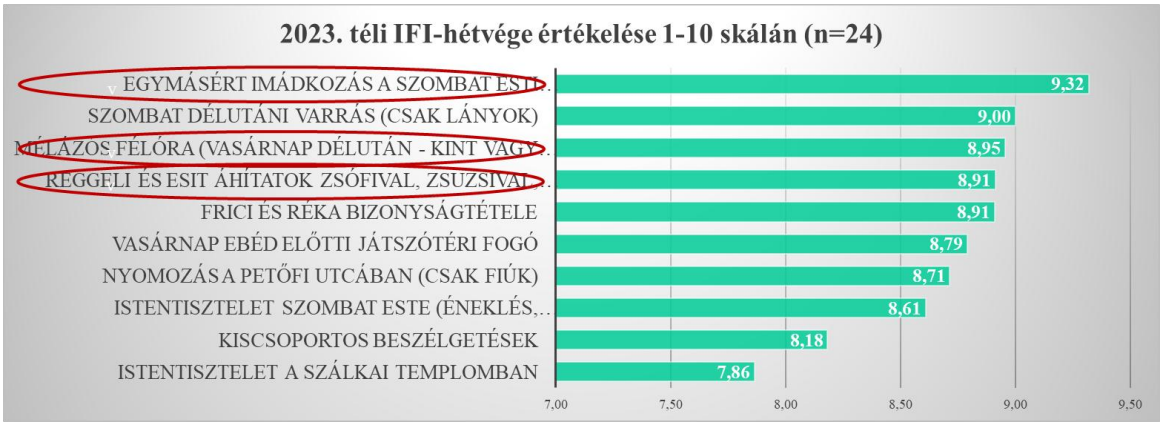
TANULSÁGOK, ÖTLETEK, JAVASLATOK

Ebben a fejezetben összefoglaljuk azokat a tanulságokat, amelyekről azt gondoljuk, hogy más közösségek is használni tudnak a mostani magyar ifjúsági munkában.

Imádság

Bölcsföldi András (2012) egészen konkrét ötleteket ad, hogyan lehetünk fiatalokkal imaközösségben, hiszen „hitéletünkben az egymással való közösségnek, egymás hordozásának egyik legmélyebb módja a közös imádkozás". Imádkozhatunk klasszikusan egymás után megszólalva vagy például bibliai igékkel, énekekkel. Ha sokan vagyunk, akkor lehet kiscsoportokba vonulni, ha van rá lehetőség külön helyiségekben. Olyan közösségekben, ahol a fiatalok nehezen szólalnak meg a többiek előtt, segíthet egy továbbadandó tárgy, egy meggyújtandó mécses, a bűnünket jelképező kő, kosárba gyűjtött cetlik, előre megírt imaszövegek. Segítheti az elcsendesedést az erdő csöndjében kialakított imaösvény, akár esti lámpásos sétával, imasátor vagy zsoltárösvény. (Bölcsföldi, 2012) Imádkozhatunk zsoltárok szavával a templomot

körbejárva (Szabó, 2016), vagy akár a szeretetnyelvekhez kapcsolódóan igeversek alapján elcsendesedésre berendezett imaséta-állomásokon. (Szabó, 2016)
Sok szolgáló tapasztalata, hogy a fiatalok nem szívesen imádkoznak hangosan, és nem szívesen vállalják egymás előtt a gyengeségeinket. Ezt figyelembe véve különösen elgondolkodtató, hogy a 2023. februári ifihétvége értékelésén a legmagasabb pontszámot az az alkalom kapta, amikor egyik este korosztályos kiscsoportokban egymásért imádkoztunk úgy, hogy előtte mindenki megosztotta a többiekkel azokat a hiányait, amikért szeretné, ha a többiek imádkoznának. (ld. 3. ábra) Ezen a csendeshétvégén – mint minden más alkalommal – nem voltak tökéletesek sem a fiatalok, sem a körülmények, hanem egészen emberien voltunk jelen. Egyetlen fűthető nagy helyiségünk volt, ott imádkozott egymás mellett az öt kiscsoport Valaki véletlenül furcsán végighúzta az ujját egy gitárhúron, mire a közvetlen mellette ülők hangosan nevetni kezdtek, miközben mások pár méterre tőlük éppen életük nehézségeit osztották meg egymással. A visszafojtott vihogás, a halk zene, és az egymásért mondott imádságok hangja keveredett a térben, és közben történt valami, amire azóta is úgy emlékezünk vissza, hogy nagyon valóságosan éreztük Isten jelenlétét. Ha kamaszokkal dolgozunk, akkor meg kell tanulnunk, hogy mindig jelen van a humor, a nevetés, mint ahogyan mindig jelen van a sírás is. Minden imádság nagyon szent és nagyon komoly, ugyanakkor a serdülő fiatalok nem bújhatnak ki a bőrükből, így minden közös imádság vidám és őszinte, van benne nevetés és sírás is.

3. ábra 2023. téli ifihétvége értékelése
saját számítás

Zenés dicsőítés
Igen kedvelt műfaj a zenés dicsőítés. Fontos, hogy ne mi felnőttek zenéljünk a fiataloknak, itt se egy produkció közönsége legyenek, hanem ők zenéljenek, ők énekeljenek, ők dicsérjék Istent. Ők olvassanak a Bibliából az adott alkalomhoz választott igeszakaszokat, ők imádkozzanak, vegyenek részt aktívan a liturgia kiválasztásában. Természetesen beszállhatnak a felnőttek is a közös dicsőítésbe, adjuk meg a szükséges segítséget, de minél hamarabb törekedjünk arra, hogy a vezetést a fiatalok vegyék át! Énekelhetünk angolból fordított dicsőítő énekeket, magyar együttesek dalait, de tapasztalatunk szerint a fiatalok ugyanilyen szívesen éneklik a református énekeskönyv régi énekeit kicsit más ritmusban és más hangszereléssel.

Csönd
Mindannyiunknak újra kell tanulnia a csönd szerepét, lehetőségét. Ahogyan Túrmezei Erzsébet megzenésített verse szól:

„Most nem sietek,
most nem rohanok,
most nem tervezek,
most nem akarok,
most nem teszek semmit sem,
csak engedem, hogy szeressen az Isten.”
Ezt sokan elfelejtettük, újra kell tanulnunk, és meg kell tanítanunk a fiataloknak is, hogy telefon, háttérzene és beszéd nélkül csak úgy Istennel csöndben lehet lenni és figyelhetünk az Ő szavára. Külön ereje van, ha ezt közösségben tesszük. Tapasztalataink szerint, ha ezt bevezetjük az ifjúsági órákon, az első néhány alkalommal a legtöbben zavarban vannak, esetleg nevetnek, zörögnek, és nagy nehezen vánszorog egy-két perc is. Néhány alkalom után azonban megérzik a csönd ízét, és már vágynak rá. Féltve őrzök egy kézzel írt levelet, amit egy tizenkilenc éves vagány, erős nagyfiú nyomott a kezembe egy karácsonyi istentiszteleten: „…Harmadszor pedig én személyesen köszönöm, hogy megtanítottad, milyen fontos a csönd és az elmélkedés, valamint, hogy megtanítottál türelmesnek lenni.”

Alternatív áhítatok

Végül szeretnénk szót emelni az egészen formabontó áhítatok mellett. Itt az olyan igei alkalmakra gondolunk, amikről talán először eszünkbe sem jutna, hogy ez is áhítat, pedig a tanulmány elején adott definíció szerint egészen pontosan „közösségünk rövid összekapaszkodása, fohászkodása”. (Márkus, 2016, 55. old.) Ugyanúgy kötelező elem az igeolvasás és az imádság, de valamilyen egészen más formában, mint amit megszoktunk. Jó példája ennek, amikor Istennek írunk levelet – azaz írásban imádkozunk valamilyen konkrét kérdésekhez kapcsolódóan. Nagyon szeretik a fiatalok az imasétát, amit tarthatunk a templomban, de akár az erdőben, a réten is. Járhatjuk az állomásokat egyedül, vagy kisebb csoportban. Sokakat megérint egy-egy bibliai szakasznak a tárgyakkal, mozdulatokkal átélése, akár csukott vagy bekötött szemmel. Az idei évben például a jó pásztorról szóló verseket (Jn 10,1-16) elmélkedtük végig plüss bárányokkal és kavicsokkal, egy másik évben a „puszta” témáját dolgoztuk fel. Csöndben imádkoztunk pár percig kezünkben egy marék szénával, majd sziklára léptünk, kenyeret majszoltunk és a fűben térdeltünk. Tartottunk áhítatot különböző felekezetű templomokban, a csillagos ég alatt, tábortűz körül szemerkélő esőben. Konyhában, iskolai folyosón, éjszaka egy lakótelepen, karácsonykor egy mélyszegénységben élő család szerény otthonában.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Ablonczy Áron (2016) Zenit (Zenés Ifjúsági Istentisztelet) in: Fodorné Ablonczy Margit (szerk.): *Áthidaló. Hogyan építhetjük be a konfirmandusokat gyülekezeteinkbe?* (Ifi-kap-tár füzetek IV) Dunamelléki Református Egyházkerület, 30–32. old.
Adorján, József (szerk.) (1988). *Úgy nevelem*. Budapest, Református Zsinati Iroda sajtóosztálya, 1988.
Bognárné Kocsis Judit (2010). Karácsony Sándor pedagógiai modellje és recepciója a református felsőoktatásban. kézirat, Veszprém, 2010. file:///C:/Users/Tulajdonos/Downloads/Bognarne_Kocsis_Judit_dissertation.pdf [2020.2.18.]
Bölcsföldi András (2012). Kreatív spiritualitás a lelki közösség megélése és az imádság különböző formáinak használata a fiatalok között. in: *Magyar Református Nevelés* 11/2. 22-36. old.

Burns, J. (2005). *Ifjúságépítők – Ifjúsági vezetők kézikönyve.* Új Remény Alapítvány, Debrecen
Clair, B. S. (2006). *Jézus központú ifjúsági szolgálat*, Budapest, Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány
Cole, M. – Cole, Sh. R. (1998). *Fejlődéslélektan*. Osiris, Budapest
Csermely Péter (2005). A rejtett hálózatok ereje. Vince kiadó, Budapest
Czeglédi Péter Pál (2025). *Belefeledkezés*. https://reformatus.hu/egyhazunk/hirek/belefeledkezes/ [2025. szeptember 27.]
Fields, D (2005). C*éltudatos ifjúsági szolgálat* Új Remény Alapítvány, Debrecen
Fodorné, Ablonczy Margit (2015). *Tiniből tanítvány* (Ifi-kap-tár füzetek II), Dunamelléki Református Egyházkerület Ifjúsági Missziója, Budapest
Fodorné Nagy Sarolta (1996). *A katechézis kommunikációs problémái,* Theológiai doktori értekezés. Kálvin Kiadó, Budapest
Görözdi Zsolt (2021): *A konfimáció elmélete és gyakorlata*. Selye János Egyetem, Komárom
Gyökössy Endre (1992). *Hogyan tartsunk gyermek-bibliaórát? Kis módszertan*. Református Zsinati Iroda sajtóosztálya, Budapest
Gyökössy Endre (1998). *Együtt a szeretetben*, Református Zsinati Iroda sajtóosztálya, Budapest
Hézser, Gábor (2010). A pubertáskor jellemzői és a konfirmáció lehetőségei (Elméleti és gyakorlati pasztorálpszichológiai szempontok). in: *Magyar Református Nevelés* 11/1. 6-36. old.
Imre Lajos (1942). *Katechetika*. A református keresztyén vallásos nevelés rendszere. Budapest, Magyar Református Egyház.
Kerekes Szabolcs (2010). A tinédzsermunka közösségépítés, nem pedig alkalmak. in: *Magyar Református Nevelés* 11/1 (2010) 2–5.
Korherr, E. J. (2000). *A valláspedagógia fejlődéslélektani alapjai*. JEL Könyvkiadó, Budapest
Lenkey, István (2016). El kell menni hozzájuk … in: Fodorné Ablonczy, M. (szerk.): *Áthidaló. Hogyan építhetjük be a konfirmandusokat gyülekezeteinkbe?* (Ifi-kap-tár füzetek IV) Dunamelléki Református Egyházkerület, Budapest
Márkus Gábor (szerk.) (2016) *Bevezetés a keresztyén felekezetek világába - református középiskolai hittantankönyv.* Református Pedagógiai Intézet
Mérei Ferenc & V. Binét Ágnes. *Gyermeklélektan*. Gondolat, Budapest

Miklyáné Luzsányi Mónika – Szénási Lilla (2019). Kamaszokkal sz iskolában és a gyülekezetben. in: Siba Balázs – Szabóné László Lilla – Pángyánszky Ágnes (szerk.): *Együtt a hit útján, Gyülekezetpedagógiai kézikönyv*. Kálvin Kiadó, Budapest 245-272.
Németh Dávid (1999). Előszó. in: Schweitzer, F.: *Vallás és életút. Vallási fejlődés és keresztyén nevelés gyermek- és ifjúkorban.* Kálvin Kiadó, Budapest
Németh Dávid (2017). Vallásdidaktika. Károli Gáspár Református Egyetem. L'Harmattan Kiadó, Budapest
Osmer, R. & Fowler, J. W. (2007). A gyermek- és serdülőkor a hitfejlődés szemszögéből. in: *Embertárs*. 2.
Robu Magda (2013). *Az istenreprezentáció kognitív szempontú vizsgálata.* Doktori értekezés. Kézirat, Debrecen
Robu, Magda (2007). Egy istenarc van eltemetve bennem… Istenképek pszichológiai feltérképezése. in: *Embertárs* 4. 2007. 307-318.
Schweitzer, F. (1999). *Vallás és életút. Vallási fejlődés és keresztyén nevelés gyermek- és ifjúkorban*, Kálvin Kiadó, Budapest

Siba Balázs – Szabóné László Lilla – Pángyánszky Ágnes (szerk.) (2019): *Együtt a hit útján, Gyülekezetpedagógiai kézikönyv*. Kálvin Kiadó, Budapest
Szabó Előd né (2016). Imaséta a szeretetnyelvekhez. in: Fodorné Ablonczy Margit (szerk.): *Áthidaló. Hogyan építhetjük be a konfirmandusokat gyülekezeteinkbe?* (Ifi-kap-tár füzetek IV) Dunamelléki Református Egyházkerület. 56–61. old.
Szabó Lajos: Tanítvánnyá tétel. in: Siba Balázs – Szabóné László Lilla – Pángyánszky Ágnes (szerk.): *Együtt a hit útján, Gyülekezetpedagógiai kézikönyv*. Kálvin Kiadó, Budapest 365-392.
Szénási Lilla (2025). Generációs szakadék. in: Kodácsy-Simon Eszter – Siba Balázs (szerk.): *Hitből Jövő. Valláspedagógiai kézikönyv*. Kálvin Kiadó, Luther Kiadó, Budapest
Szikszai Szabolcs (2016). Karzat – egy évszázados tradíció újragondolása. in: Fodorné Ablonczy, M. (szerk.): *Áthidaló. Hogyan építhetjük be a konfirmandusokat gyülekezeteinkbe?* (Ifi-kap-tár füzetek IV) Dunamelléki Református Egyházkerület, 28–29. old.
Tamminen, K., Vesa, L., & Pyysiáinen, M. (2001). *Hogyan tanítsunk hittant? Vallásdidaktika.* Dürer Nyomda és kiadó Kft., Budapest
Zank Ildikó (2020). Az akciókutatás értelmezése a pedagógiai gyakorlatban és a tanárképzésben. https://www.researchgate.net/publication/364491855_Az_akciokutatas_ertelmezese_a_pedagogiai_gyakorlatban_es_a_tanarkepzesben_Vamos_Agnes_emlekere [2025.09.28.]